

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ БЮДЖЕТУ СІМ'Ї: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ

СИТНИК Наталія Степанівна

*докторка економічних наук, професорка,
завідувачка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4138-9721>*

ЗАХІДНА Оксана Романівна

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансового менеджменту
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4964-3472>*

ГРИЦАЙ Роман Ярославович

*здобувач ступеня доктора філософії відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3739-5110>*

Анотація. У статті досліджено поняття фінансових потоків у контексті сімейного бюджету, визначено основні джерела доходів та напрями витрат домогосподарства. Проаналізовано методи аналізу фінансових потоків і практики ефективного фінансового планування. Подано приклад структури сімейного бюджету за три роки та обґрунтовано необхідність підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Ключові слова: бюджет сім'ї, домогосподарство, фінансові потоки, доходи, витрати, фінансова грамотність.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічної нестабільності питання ефективного управління сімейними фінансами набуває особливої актуальності. Сім'я, як базова одиниця економіки, виступає активним суб'єктом фінансової системи, впливаючи як на мікро-, так і на макрорівень. Аналіз фінансових потоків бюджету сім'ї дозволяє не лише контролювати грошові надходження і витрати, а й виявити фінансові ризики, запланувати майбутні витрати та сформулювати фінансову подушку безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика управління сімейними фінансами активно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. У працях О. Кириленко, І. Луніної, Л. Лісогор аналізуються особливості формування доходів домогосподарств, а також вплив державної соціально-економічної політики на фінансову стійкість родин. Зокрема, Луніна І. вказує на нерівномірність структури доходів та зростаючу залежність малозабезпечених верств населення від трансфертів. Значна увага приділяється дослідженням рівня фінансової

грамотності населення (праці С. Рева, Н. Бенчук), які доводять, що саме брак знань у сфері бюджетування та заощаджень часто стає причиною незбалансованості сімейних бюджетів. У дослідженнях Світового банку, OECD та Нацбанку України (2021–2023 рр.) простежується тенденція до зростання витрат домогосподарств на освіту, здоров'я та цифрові послуги, що свідчить про переорієнтацію бюджетних пріоритетів. Проте, незважаючи на наявність окремих робіт, питання комплексного аналізу динаміки фінансових потоків середньостатистичного домогосподарства у 2022–2024 роках залишається недостатньо опрацьованим. Це зумовлює актуальність даного дослідження, яке поєднує кількісну та якісну оцінку бюджету сім'ї в умовах сучасних викликів.

Метою статті є всебічний аналіз фінансових потоків сімейного бюджету з урахуванням структури доходів і витрат домогосподарства за період 2022–2024 років. Дослідження спрямоване на виявлення тенденцій у зміні фінансової поведінки домогосподарств, оцінку рівня збалансованості бюджету, виявлення потенціалу для заощаджень та підвищення фінансової стійкості сімей у сучасних соціально-економічних умовах.

Виклад основних результатів. Фінансові потоки сім'ї — це рух грошових коштів у межах домогосподарства, який включає в себе надходження (доходи) та вибуття (витрати) коштів за певний період. Доходи можуть бути як регулярними (заробітна плата, пенсія, стипендія), так і нерегулярними (подарунки, спадщина, одноразові премії). Витрати, у свою чергу, поділяються на обов'язкові (комунальні платежі, харчування, оплата навчання) та дискреційні (відпочинок, хобі, придбання техніки тощо).

Ефективне управління бюджетом передбачає збалансованість між доходами та витратами, а також наявність заощаджень. Відсутність контролю за фінансовими потоками може призвести до перевитрат, заборгованості та фінансової нестабільності. Типова структура доходів сім'ї відображена на рис.1.

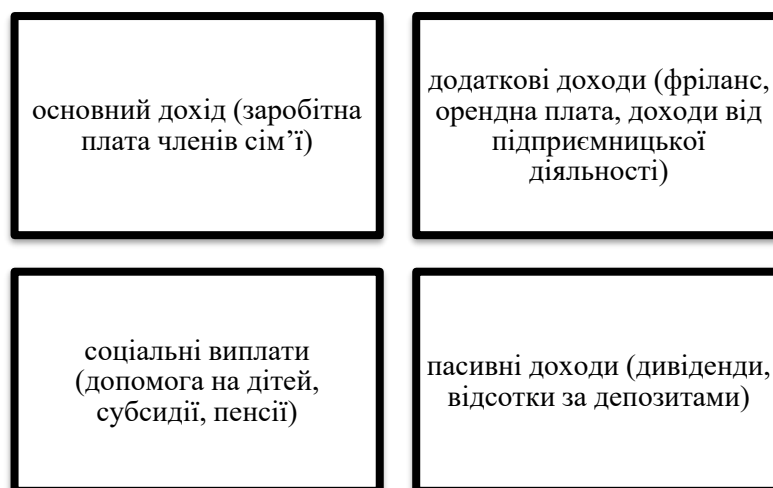

Рис. 1. Структура доходів сім'ї

Джерело: розроблено автором

Витрати поділяються на фіксовані (комунальні послуги, кредитні платежі) та змінні (продукти, побутові потреби, транспортні витрати).

Недостатня обізнаність у сфері фінансів є поширеною проблемою українських сімей. Брак базових навичок планування, обліку витрат, розуміння кредитних умов

часто призводить до надмірного боргового навантаження та фінансової нестійкості. Фінансова грамотність є ключовим чинником ефективного управління фінансовими потоками домогосподарства, оскільки забезпечує розуміння принципів бюджетування, планування витрат, заощадження та інвестування. Володіння базовими фінансовими знаннями дозволяє приймати обґрунтовані економічні рішення, уникати боргових пасток і формувати фінансову стійкість родини навіть за умов нестабільного економічного середовища.

Багато сімей не ведуть облік витрат, не планують бюджет, не мають заощаджень. В умовах економічної нестабільності це підвищує вразливість до фінансових шоків.

Динаміка структури сімейного бюджету за 2022–2024 роки відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура доходів і витрат домогосподарства за 2022–2024 роки (грн/міс)

Стаття бюджету	2022	2023	2024
Доходи			
Заробітна плата	16 000	20 000	24 000
Соціальні виплати	3 000	3 300	3 500
Пасивні доходи	1 500	1 800	2 200
Загальний дохід	20 500	25 100	29 700
Витрати			
Харчування	7 500	9 200	10 800
Комунальні послуги	2 500	3 000	3 300
Транспорт	1 400	1 800	2 200
Освіта дітей	2 000	2 300	2 800
Заощадження	2 000	3 000	4 200
Побутові витрати	2 100	2 600	3 000
Відпочинок і дозвілля	1 200	1 500	2 000
Інше	1 000	1 400	1 400
Загальні витрати	19 700	24 800	29 700

Джерело: авторська розробка на основі умовного домогосподарства з 4 осіб

На підставі наведених даних спостерігається поступове зростання доходів і витрат домогосподарства в період 2022–2024 років. Це пов'язано як із інфляційними процесами в економіці, так і з підвищенням мінімальної заробітної плати та соціальних стандартів.

Загальний дохід сім'ї збільшився з 20 500 грн у 2022 році до 29 700 грн у 2024 році, що становить приріст на 45% за три роки. Основним джерелом доходів залишаються заробітна плата (понад 75% загального обсягу), яка зросла на 50%. Пасивні доходи (відсотки, оренда, інвестиції) також показали позитивну динаміку — з 1 500 до 2 200 грн, що свідчить про прагнення сім'ї до диверсифікації доходів.

Найбільш витратною категорією традиційно є харчування, яке займає понад 35% бюджету у всі роки. Це вказує на збереження споживчої інфляції як ключового чинника витрат. Витрати на комунальні послуги та транспорт демонструють зростання в межах 30–50%, що пояснюється підвищенням тарифів та вартості пального. Значно зросли видатки на освіту дітей (на 40%) та відпочинок (понад 60%), що свідчить про прагнення домогосподарства забезпечити не лише базові потреби, але й якість життя.

Заощадження збільшилися з 2000 грн у 2022 р. до 4 200 грн у 2024 р., що є позитивним трендом і свідчить про зростання фінансової дисципліни. Частка накопичень від загального доходу зросла з 9,7% до 14,1%, що відповідає рекомендаціям фінансових консультантів.

Ілюстративно динаміку бюджету сім'ї та структуру споживчих витрат за 2022–2024 роки відображено на рис. 2 та рис. 3.

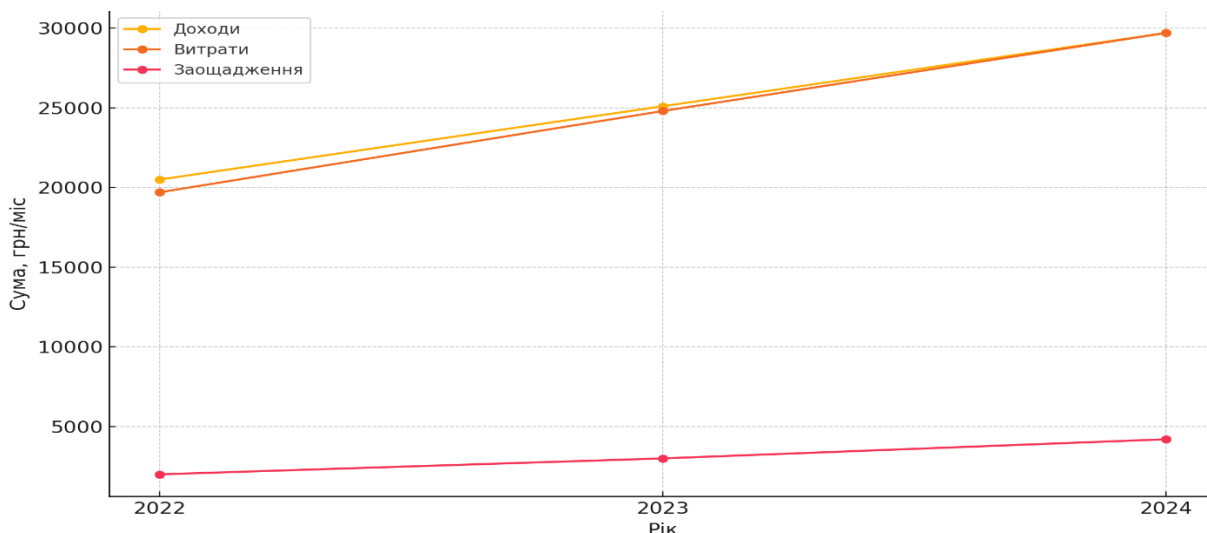

Рис. 2. Динаміка доходів, витрат і заощаджень за 2022–2024 роки, грн

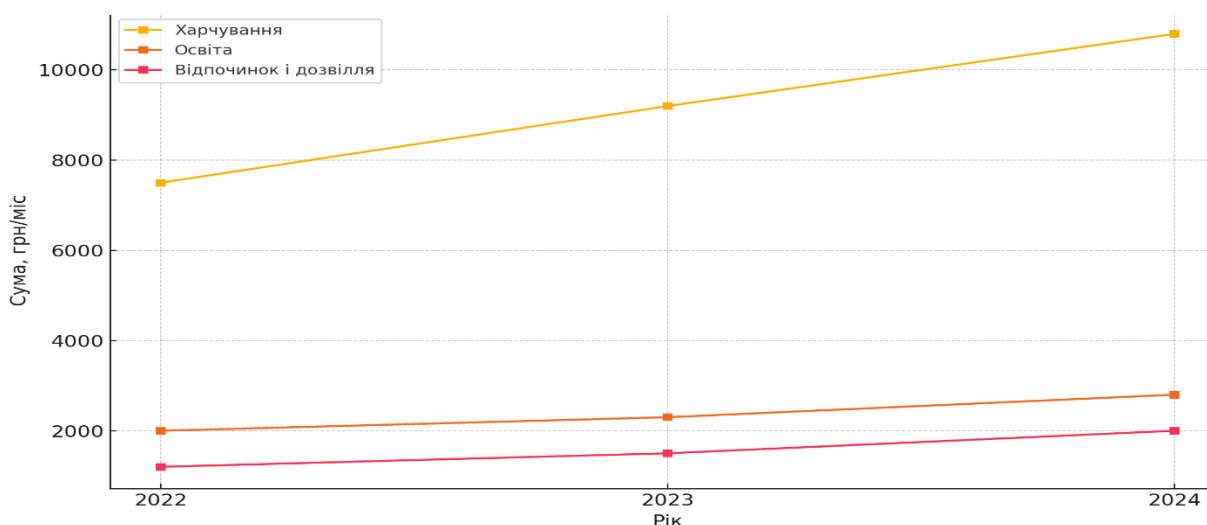

Рис. 3. Структура споживчих витрат за 2022–2024 роки, грн

Згідно з рекомендаціями фінансових консультантів, оптимальним вважається розподіл бюджету за формулою 50/30/20, де 50% – на обов'язкові потреби, 30% – на бажані витрати, 20% – на заощадження та інвестування, а також використання спеціалізованих програм та додатків для відстеження доходів і витрат, що автоматизує процеси обліку та аналізу. Ефективність цих методів залежить від індивідуальних особливостей сім'ї, рівня фінансової грамотності та здатності до самодисципліни.

Незважаючи на різноманіття доступних методів, впровадження ефективного планування сімейного бюджету стикається з низкою проблем (рис. 4).

Шляхи покращення ситуації полягають у підвищенні рівня фінансової грамотності членів сім'ї через освітні програми та самонавчання; формуванні

реалістичних та вимірюваних фінансових цілей (наприклад, накопичення на освіту, придбання житла); регулярному перегляді та коригуванні бюджету відповідно до змін у доходах та витратах; автоматизації заощаджень шляхом налаштування автоматичних переказів на ощадні рахунки; та створенні резервного фонду на випадок непередбачених обставин. Інтеграція цих підходів дозволяє значно підвищити стійкість сімейного бюджету та сприяти досягненню довгострокових фінансових цілей.

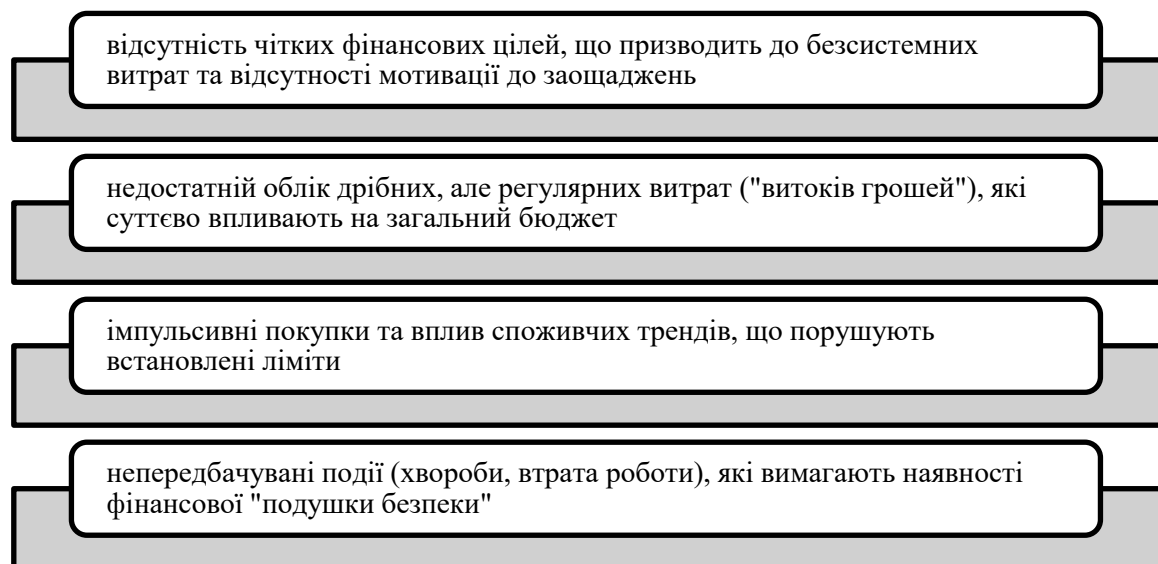

Рис. 4. Ключові проблеми ефективного планування сімейного бюджету

Джерело: розроблено автором

Висновки. Аналіз фінансових потоків дає змогу забезпечити раціональне управління доходами та витратами, попередити дефіцит бюджету та сприяти досягненню фінансових цілей. Впровадження сучасних інструментів контролю, планування й аналізу бюджету підвищує якість фінансових рішень на рівні домогосподарства. В умовах соціально-економічної нестабільності особливої актуальності набуває формування фінансово грамотної поведінки сімей як запоруки їхнього добробуту.

Список використаної літератури

1. Журавель В. Особисті фінанси та фінансова грамотність: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2021.
2. Савлук М., Мороз А. Фінанси: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019.
3. Фінансова грамотність українців: щорічний звіт. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua>
4. Чумаченко М. Планування особистих фінансів як інструмент досягнення фінансової стабільності. *Економічний вісник університету*. 2020. №3. С. 118–122.
5. Методичні рекомендації з планування сімейного бюджету. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>
6. OECD/INFE Guidelines on Financial Education. *OECD*. URL: www.oecd.org

Дата надходження статті: 26.03.2025

Дата прийняття статті: 07.04.2025

Дата публікації статті: 25.06.2025